

‘DÜNYANIN ORTASI’ AKŞEHİR’DE YAŞAYAN NASREDDİN HOCA İMGESİ*

Zeynep Nagihan KAHVECİ**

Özet

Nasreddin Hoca Türk mizah kültürünün önemli kahramanlarından birisidir. Hoca’nın insanlığın tüm hâllerine tercüman olan mizah anlayışı, yaşadığı kabul edilen Anadolu coğrafyasını aşmasına ve evrenselleşmesine neden olmuştur. Sözlü kültürün anlatı kahramanı olan Nasreddin Hoca ve mizah anlayışı görsel kültürde de karşılık bularak bir imge hâline gelmiştir. Görsel kültürde de kendisine yer bulan Nasreddin Hoca’ya dair tiyatrolar, romanlar, sinema filmleri, çizgi filmler, karikatürler, hediyelik eşyalar ve daha pek çok içerik üretilmiştir. Bugünün dijital dünyasında Hoca’ya dair imge yaratma meselesi yapay zekâ adı verilen dijital mecralarda da başka bir boyut kazanmaktadır. Bu çalışmada Nasreddin Hoca’nın mizahıyla birlikte evrensel hâle gelmesinden hareketle yaşadığı, vefat ettiği ve türbesinin bulunduğu yer olarak kabul edilen Akşehir’de nasıl yaşatıldığına odaklanılmıştır. Akşehir halkı Akşehirli olma kimliğiyle Nasreddin Hoca’nın memleketinden olmayı ilişkilendirmekte ve inanç-inanış pratiklerinde Hoca’ya önemli bir yer vermektedir. Yine Hoca’nın mizah anlayışının bazı Akşehirliilerin mizacında etkili olduğu ve gündelik hayat içerisinde bu mizahtan yararlandıkları anlaşılmaktadır. Dahası Hoca’nın mizahından hareketle yaratıcılıklarını kullanarak ürünler geliştiren ve mesleklerini icra ederken bu mizahtan yararlanan Akşehirliiler olduğu görülmüştür. Kente girilen ilk andan itibaren peyzaj dokusunda Nasreddin Hoca’nın izini sürebilmek mümkün olmaktadır. Hoca’ya dair bu iz sürmede eşeğe ters bindiği fıkrasından hareketle mizahının temelini oluşturan terslik imgesiyle ve beraberinde eşiğiyle sık sık karşılaşılabilir. Akşehir’de

* Çalışma, “Günümüzde Yaşayan Nasreddin Hoca İmgesi: Akşehir ve Sivrihisar Örneği” adlı yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışmasının Akşehir’e dair bölümlerinin yeni araştırmalarla genişletilerek hazırlanması sonucu ortaya çıkmıştır (Kahveci, 2015).

** Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilimi Bölümü [Ankara University, Faculty of Language and History-Geography, Folklore Department. znkahveci@ankara.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-4510-9806 DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0303]

Hoca'nın "inanmayan ölçsün" fıkrasından hareketle Akşehir'in "dünyanın ortası" olduğu metaforu kent kimliğinin bir parçası olarak sunulmuştur. Nasreddin Hoca'nın türbesi, Gülmece Parkı ve kentin merkezinde bulunan heykeller başta olmak üzere Hoca'nın görsel bir imge olarak Akşehir'de önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Nasreddin Hoca Şenlikleri, Nasreddin Hoca Fıkra Canlandırma Yarışmaları, Nasreddin Hoca Evi, Nasreddin Hoca Bellek Merkezi, Mizah Yolu gibi uygulamalarla Hoca'nın fıkraları etrafında oluşan mizah belleğinin yaşatılmakta, birbirinden farklı mecralarda aktarılmakta olduğu tespit edilmiştir. Akşehir'deki tüm bu uygulamalar Nasreddin Hoca'nın hem sözel ve görsel hem de kültürel bellekte sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemli olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Nasreddin Hoca, Akşehir, imge, görsel kültür, mizah belleği

Abstract

Nasreddin Hodja is one of the significant figures in Turkish humor culture. His humor, which resonates with all aspects of humanity, has transcended the Anatolian geography, where he is believed to have lived, and gained universal appeal. Nasreddin Hodja, a hero of oral culture, has also found a place in visual culture, becoming an iconic figure. Numerous works have been produced about him in visual culture, including plays, novels, films, cartoons, caricatures, souvenirs, and much more. In today's digital world, the creation of imagery related to Hodja has taken on a new dimension in digital platforms known as artificial intelligence. This study focuses on how Nasreddin Hodja, whose humor has become universal, is kept alive in Akşehir, the place where he is believed to have lived, passed away, and where his tomb is located. The people of Akşehir associate their identity as Akşehir residents with being from the homeland of Nasreddin Hodja and attribute significant importance to him in their beliefs and practices. It is also evident that the humor of Nasreddin Hodja has influenced the temperament of some Akşehir residents, who incorporate this humor into their daily lives. Furthermore, there are people in Akşehir who use their creativity, inspired by Hodja's humor, to develop products or integrate this humor into their professions. From the moment one enters the city, traces of Nasreddin Hodja can be observed in the landscape. During this exploration, one frequently encounters the motif of "reversals," inspired by the tale where Hodja rides his donkey backward, which forms the basis of his humor, along with his iconic donkey. Additionally, the metaphor of Akşehir being "the center of the world," derived from Hodja's famous tale "measure it if you don't believe it," is presented as part of the city's identity. Nasreddin Hodja's tomb, the Smile Park, and the statues located in the city center are prominent examples of Hodja's significant presence as a visual icon in Akşehir. Practices

such as the Nasreddin Hodja Festivals, Nasreddin Hodja Joke Reenactment Competitions, the Nasreddin Hodja House, the Nasreddin Hodja Memory Center, and the Humor Path help sustain and transmit the humor memory shaped around Hodja’s tales through various mediums. All these initiatives in Akşehir are crucial for ensuring the sustainability of Nasreddin Hodja’s presence in oral, visual, and cultural memory.

Keywords: Nasreddin Hodja, Akşehir, icon, visual culture, humor memory

“Nasreddin Hoca, yedi asırdır yedi dünyaya gülen koca adam... Ona, her yerde bir beşik, her devirde bir mezar gösteriliyor ama, o bunlardan hangisinde sallanarak büyüdü? (...) Bizim bir bildiğimiz duyduğumuz varsa, bugün de bir kolu maşrikte, bir kolu mağripte ve ruhu ebedilikle bir baştadır, dünya durdukça duracak O... Bu ne sihirdir, ne keramet; ne de el çabukluğu bir marifet! Hocayı bu ölmezliğe eriştiren güler yüzü, tatlı dilidir.” (Güney 1953: 678)

Giriş

İnsanlık yaşamışlıklarını, deneyimlerini, üzüntülerini, sevinçlerini çağlardan beri birbirine aktarmaktadır. Bu aktarımlar aynı zamanda insanın kendini, birbirini ve içinde bulunduğu dünyayı anlamaya dair hikâyelerdir. İnsanın anlam arayışıyla birlikte oluşturduğu hikâyeler zamanla birleşerek “o toplumun köklerindeki dramatik yakıtı oluşturan hikâyeler bütünü” (MacIntyre’den akt. Fulford 2014: 40) hâline gelir. Zamanla bu anlatılar belirli kahramanlar yaratır ve onların dilinden anlatılmaya başlanır. Bu anlatı kahramanlarının bazen tarihî belgelere dayanan bazen de halkın kolektif belleğinde oluşmuş olan hayat hikâyeleri bulunmaktadır.

Türk anlatı geleneğinin dramatik köklerinde oluşan kahramanlarından birisi de Nasreddin Hoca’dır. Nasreddin Hoca, Türk mizahının temel taşı sayılmakta ve günümüz mizah geleneği hâlâ Hoca’nın fıkralarından beslenmektedir. Hoca’nın mizahında üzüntü ve sevinç birlikte ifade bulmaktadır. Fıkralarındaki mizah, gülmeye birlikte sıkıntıların, üzüntülerin dile dökülmesini sağlayarak rahatlamayı getirmektedir. Halk kendi söyleyemediği pek çok şeyi Hoca’nın dilinden söze dökmektedir. Hoca’nın ünü genel kabule göre yaşadığı coğrafya olan Anadolu’nun

sınırlarını aşmıştır. Fıkraları dünyanın pek çok yerinde farklı ya da benzer isimlere sahip kahramanların dilinden ifade bulmaktadır. Nasreddin Hoca'nın sınırsızlığı, birbirinden farklı coğrafyalara yayılması insanların dile getirmeye çekindiği her şeyi Hoca'nın dilinden ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Nasreddin Hoca, evrenselliğini tüm toplumların kabul ve retlerinin kesiştiği noktada bir fıkra tipi olmasından kazanmaktadır. Hoca'nın fıkraları, insanlığın tüm zaaflarından tutun da isteklerine, arzularına, tüm hâllerine tercüman olmaktadır. Tüm bunlar Nasreddin Hoca'nın nasıl evrensel bir imge hâline gelmiş olduğunu göstermektedir. Genel kabule ve ortaya konulan pek çok çalışmaya göre Sivrihisar'da doğan Nasreddin Hoca'nın yaşadığı, vefat ettiği ve türbesinin bulunduğu yer ise Akşehir'dir. Çalışmanın amacı bu evrensellikten hareketle sözlü geleneğin getirisi olan Nasreddin Hoca'nın bir imge olarak yaşamını sürdürdüğü ve mezarının bulunduğu yer olarak kabul edilen Akşehir'de nasıl yaşatıldığını göstermek ve değerlendirmektir.

1. Nasreddin Hoca İmgesi

Sözlü kültürün anlatı kahramanı olan Nasreddin Hoca mizah anlayışıyla birlikte görsel kültürde de bir imge hâline gelmiştir. Sözün ve görsel olanın bir aradalığının Nasreddin Hoca imgesinin ortaya çıkmasını sağladığını görmekteyiz. Nasreddin Hoca imgesine geçmeden önce imge kavramının ne olduğuna bakmak gerekmektedir. John Berger'e göre her imge bir görme biçimine sahiptir ve her biri yeniden yaratılmış görünümdür (2014: 10). Dolayısıyla imgelerin ortaya çıkışında görme biçimimizin ve zihnimizde neyi nasıl canlandırmak istediğimizin belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü "imgeler yalnızca görselleştirme araçları değil, yaratım ve ifade araçlarıdır" (Burnett 2012: 33). Dolayısıyla imgeler, zihindeki görsel hâle getirilerek aktarılmasında ve anlatılmasında önemli bir yere sahip olmaktadır.

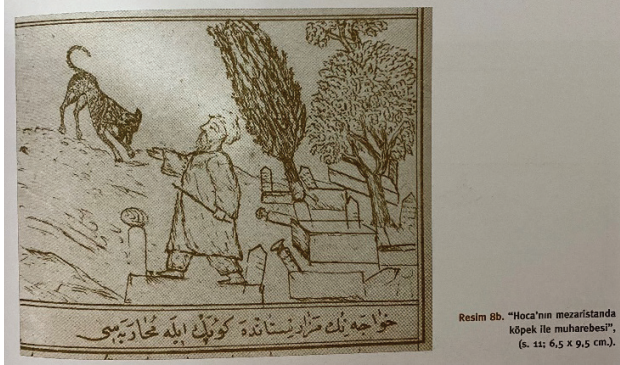
İmge yaratmada kültürel belleğin de önemli olduğu görülmektedir. Jan Assmann, kültürel belleği anlam aktarımının olduğu bellek olarak ifade eder. Kültürel anlamın devredilmesi ve canlandırılması da kültürel belleğin alanı içerisine girmektedir (Assmann 2015: 28). Kültürel anlamın devredilmesini ve canlandırılmasını sağlayan unsurlardan birisi olan imgelerin yaratılmasında ya da yeniden üretilmesinde kullanılabilecek en önemli kaynağın toplumların kültürel belleğinde oluşmuş olan kuşaktan

kuşağa aktarılan halk kültürü olduğu görülmektedir. Ron Burnett’e göre imgeler, biyolojiye olduğu kadar kültüre, mite ve folklorla da dayalıdır, tarihin oluşturduğu temeller üzerinde meydana gelmiş metaforik ve kültürel dünyayla bağlantı kurarak dolaşıma girebilirler (2012: 129). Burnett’in ifadesi de imge yaratmada halk kültürünün temel kaynaklardan biri olabileceği görüşünü destekler niteliktedir. İmgeye dair tüm bu değerlendirmeler halk kültürünün ve toplumun kültürel belleğinin önemli bir parçası olan Nasreddin Hoca’ya dair imge veya imgelerin ortaya çıkmasını açıklamaktadır.

Gülin Öğüt Eker’e göre mizahî bellek, kültürel belleğin önemli yapı taşlarından birisidir, mizahî bellekte yaşatılan kişi, olay ve imgeler, mizah malzemeleri aracılığıyla, ülkenin yaşayan kültür tarihidir (2009: 83). Nasreddin Hoca da mizahî bellekte var olan, fıkraları ve etrafında oluşturulan imgesiyle yaşayan ve yaşatılan kültür tarihi olarak düşünülmektedir. Nasreddin Hoca yaşadığı yüzyılı aşp bugüne gelirken sadece bir anlatı kahramanı olarak kalmamış, aynı zamanda Hoca’nın etrafında bir imge oluşturulmuştur. Tüm bunlar Burnett’in “söz, bellek ve imge birbirlerinden ayrılamazlar” (2012: 55) savını desteklemektedir. Nasreddin Hoca, sözlü kültür ürünü olan fıkralardan kaynağını alarak görsel bir imge hâline getirilmiştir. Şükrü Kurgan, “Nasreddin Hoca’nın yazma, taş basması ve basma kitaplardaki resimlerde ne ufak-tefek ne iri-yarı, nur yüzlü, neşeli, büyükçe kavuklu, kürk ya da cüppe giyinmiş bir ihtiyar olarak eşeğiyle birlikte çizildiğini” (Kurgan 1986: 19) belirtir. Bu bilgiden hareketle Nasreddin Hoca imgesinin görselleştirilmiş ilk hâlini Topkapı Sarayı’ndaki Nasreddin Hoca minyatüründe ve taş basma kitaplarda görmeye başladığımızı söyleyebiliriz.

Fotoğraf 1: Topkapı Sarayı'ndaki Nasreddin Hoca Minyatürünün Nasreddin Hoca Bellek Merkezinde bulunan replikası.
(Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, 14 Kasım 2024, Akşehir)

Fotoğraf 2: Resimli Taşbaskısı Nasreddin Hoca Kitapları, Mustafa Duman

Burnett'e göre görselleştirme, imge ile insan yaratıcılığı arasındaki ilişkiye bağlıdır ve varlık kazandırma (2012: 44). Bu doğrultuda Nasreddin Hoca'ya dair zihinlerde oluşan imgenin de insan yaratıcılığına ve deneyimine bağlı olarak aslında herkes için aynı olamayacağının örneğini Mehmet Güleray'ın ifadelerinde görebilmek mümkündür.

“Bana göre Nasreddin Hoca kara kuru böyle zayıf bir adam, şişman değil. Normalde mizansen komik, espri yapan, güldüren adamları hep böyle şişman, tombul gibi gösterirler. Hoca öyle değil. Akşehir pazarlarına çıkın köylerde möylerde kara kuru böyle

gırgır muhabbet bir sürü adam var. Ama şişman değil. Eski sabahçı kahvelerine gitsin o adamları bir dinlesen. Ben bazen sırf onları dinlerim. Eskiden Yeşil Ahmet diye bir adam vardı ki dönemin Nasreddin Hocası, bir Haşim Hoca varmış o da dönemin Nasreddin Hocası. Hep böyle bahsediyorlar. Gırgır muhabbet bir adam, lafı sözü dinlenir, yer yer esprisini yapar.” (Güleray, 2015)

Güleray’ın bu ifadeleri genel kabuldeki Nasreddin Hoca imgesinin dışında kendi zihninde başka bir imge oluşturduğunu göstermektedir. Burnett’e göre imge yaratma yeteneği insanların sahip olduğu doğuştan gelen bir eğilimden kaynaklanmakta, bu eğilimde deneyimin de etkisi olabilmektedir (2012: 39). Güleray’ın zihninde canlandırdığı Nasreddin Hoca imgesinin de onun deneyimlerinin, karşılaştığı olayların etkisiyle oluştuğunu söyleyebiliriz. Akşehir’de düzenlenen Nasreddin Hoca Şenliklerinde temsili Nasreddin Hocalık yapmış, arşivci ve Akşehir’in belleği olan aynı zamanda Millî Piyango bileti satarak da geçimini sağlayan Güleray, gündelik hayat içerisinde kendi ifadesiyle “Hoca’nın mizahının ekmeğini yediğini” dile getirmiştir.

Fotoğraf 3: Mehmet Güleray’ın dükkânın camında yer alan afiş
(Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Mart 2015, Akşehir)

“Ben her yılbaşında şuraya bir hafta açtım. Falanca numaralı bileti 1993’de ben sattım. O sattım yazısına o kadar bilet alan oldu ki. En son bir tane şoförün biri dedi ki ‘ne çıktı lan ona’ dedi. ‘Bir şey çıkmadı abi’. ‘Abi niye yazdın ya’ diyor. ‘Abi çıktı yazıyor mu?’ Bu bileti ben sattım ama çıkmadı bir şey. İşte etki tepki ona göre bilet alıyor. Bunlar hep hocanın bereketi şeyidir. Bazen ben de çok hazırcevaplık da vardır yani. Anında lafı yetiştiririm

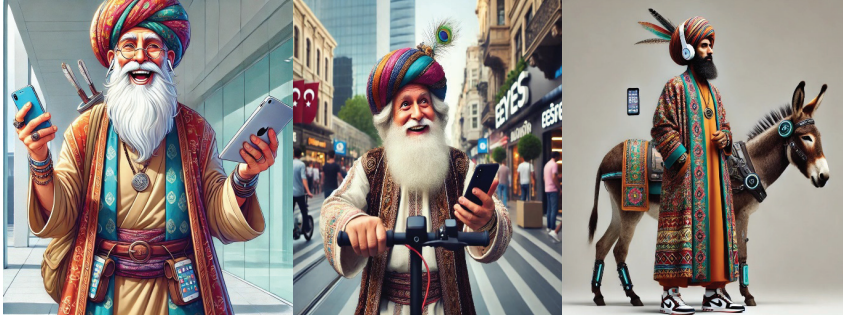
yani. Ama yani zorlukta bir sıkıntıya girdiğim zaman da o lafları söyleyebiliyorum. Ben her zaman diyorum hocanın torunuyum ben.” (Mehmet Güleray, 2015)

Fotoğraf 4: Mehmet Güleray (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Mart 2015, Akşehir)

Güleray’ın aslında “Nasreddin Hoca kara kuru böyle zayıf bir adam, şişman değil” diye ifade ettiği Nasreddin Hoca imgesiyle ve “hocanın torunuyum” diyerek de Hoca’nın mizahıyla kendisi arasında bir ilişki kurduğunu söylemek mümkündür. Görsel olarak zihninde varlık bulan Nasreddin Hoca’ya dair tasviri ve mizah anlayışı, bu ilişkilene hâline işaret etmektedir.

Nasreddin Hoca’ya dair imgelerin kültürel bellek ve deneyimlerle birlikte çeşitlenmekte olduğunu görmekteyiz. Burnett,’e göre imgeler ve içinde bulundukları kültürel bağlamlar analog ifade biçimlerinden dijital biçimlere doğru değişim ve dönüşüm yaşamaktadır (2012: 34). Burnett’in imgelere dair bu değerlendirmesi yapay zekâ tarafından tasarlanan Nasreddin Hoca imgelerini akla getirmektedir.

Fotoğraf 5, 6, 7: Tasarımlar, Zeynep Nagihan Kahveci’nin girdiği veriler doğrultusunda yapay zekâ uygulaması ChatGPT tarafından tasarlanmıştır.

Yapay zekânın tasarımları aracılığıyla toplumun kültürel belleğinde fıkra kahramanı olarak yer alan Nasreddin Hoca’nın imge olarak yeni bağlamlarda yeniden üretildiğini görmekteyiz. Ancak yapay zekâ tarafından hazırlanan bu tasarımların ortaya çıkmasını sağlayan bizlerin sisteme kültürel belleğimizden hareketle girdiğimiz veriler olmaktadır.

Türk toplumunun mizahî belleğinin vücuda gelmiş hâli olan Nasreddin Hoca; insanlığın tüm hâllerinin, bilgeliğin, iyi niyetin temsilcisi olarak toplumun zihninde bir imge olarak bulunmaktadır. Nasreddin Hoca bugünün dünyasında kendine özgü kıyafetleri olan sarığı, kaftanı, çarıkları ve eşeğiyle imgeleştirilmektedir. Aynı zamanda Hoca’nın kavuğu ve eşeği de başlı başına birer imge kabul edilmektedir. Adaletin simgesi terazi, barışın simgesi beyaz güvercinse bilgeliğin simgesi de Hoca’nın kavuğudur. İnsanlığın pek çok hâlinin yansıması olarak görülen Nasreddin Hoca’nın aynı zamanda bir imge olarak da pek çok alanda yeniden üretildiği görülmektedir. Nasreddin Hoca imgesi etrafında kitaplar, dergiler, sinema filmleri, çizgi filmler, operalar, tiyatrolar hediyelik eşyalar, yapbozlar, karikatürler üretilmektedir. Bu saydıklarımızın içeriğinin ne kadar yaratıcılık içerdiği ve ne kadar amacına ulaştığı da tartışmaya açık bir konudur. Ancak bu mesele başlı başına ayrı bir çalışma gerektirdiği için bu çalışmanın sınırları içerisinde ele alınmayacaktır. Tüm bunların dışında Nasreddin Hoca imgesinin ve fıkralarının teknolojinin gelişmesinin de etkisiyle sanal ortam, dijital dünya gibi yeni bağlamlarda yeniden üretildiği görülmektedir. Nebi Özdemir, “hackleyen, disketi bardak altlığı olarak kullanan, MSN’de gevezelik eden, sörf yapan Nasreddin Hoca’yı anlatan yeni fıkraların üretildiğini” (2008a: 13) ifade eder. Özdemir’in de

ifadesinden görüldüğü üzere Nasreddin Hoca değişen ve gelişen dünyada bile 13. yüzyıldan bugüne gelip yeni bağlamlarda kendisini ifade etmeye devam etmektedir.

2. Akşehir’de Yaşayan Nasreddin Hoca İmgesi

Akşehir’e bakıldığında öncelikle kent kimliğini Nasreddin Hoca imgesiyle birlikte oluşturduğu görülmektedir. Bunun sonucu olarak Nasreddin Hoca denildiğinde akla gelen ilk yerlerden birisi Akşehir olduğu gibi Akşehir denilince de akla gelen ilk isim Nasreddin Hoca olmaktadır. Akşehir, “Dünyanın Ortası, Gülmece Başkenti” (Akşehir Kataloğu 2011) ifadesinden de anlaşılacağı üzere kent kimliğini Nasreddin Hoca’nın mizah anlayışıyla ortaya koymaktadır.

Akşehirli olmanın Nasreddin Hoca’nın şehrinden olmak anlamına gelmesi Akşehir halkının kendilerini Nasreddin Hoca’nın torunları olarak hissetmelerini ve kendi kimliklerini Hoca’nın kimliği etrafında oluşturmalarını sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak da Hoca’nın mizah anlayışının torunları olarak kendilerine geçtiğine inanmaktadırlar.

“Hoca; Akşehir Gölü’ne çaldığı umut mayasıyla, Dünyanın Ortası’nı Akşehir’e taşıyan eşeğiyle, sert rüzgârlı Tekke Deresi’ne gerdirmek istediği hasırıyla Akşehir’e aittir. Akşehir’de karşılaşacağınız insanlar, gözlerindeki ışıltı, yüzlerindeki gülümseme, tatlı bir aksanla süslü konuşmalarındaki esprileriyle size Nasreddin Hoca’nın torunlarıyla karşılaştığınızı kanıtlayacaktır.” (42. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği Kataloğu 2001)

Bu katalogdaki ifadelerden de Akşehir’in ve Akşehirli olmanın “Dünyanın ortası” metaforuyla Nasreddin Hoca imgesi etrafında nasıl oluşturulduğunu görmekteyiz.

Pek çok yazarın eserinde Nasreddin Hoca ve Akşehir’den bahsettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Saim Sakaoğlu, birçok yerli, yabancı seyyahın da eserlerinde Akşehir’den bahsederken Nasreddin Hoca’ya da temas ettiklerini veya eğlenceler, nüktedanlar, halk edebiyatı gibi konuları işlerken yine Hoca’ya değindiklerini ifade etmektedir. Ayrıca bu seyyahların Hoca’nın Akşehir’de bulunan türbesini ziyaret ettiklerini de söylemektedir. Sakaoğlu, Hoca’dan bahseden yabancı seyyahlar arasında Charles Eliot, Jean Ubinini, Bernard Newman gibi isimlerin, yerli seyyahlar arasında da

Seyahatnâmesi’nin üçüncü cildinde Nasreddin Hoca’dan bahseden Evliya Çelebi’nin olduğunu belirtir (Sakaoğlu 1992: 141, 143). Nasreddin Hoca’ya eserlerinde değinen seyyahların da Hoca’nın ününün geniş coğrafyalara yayılmasına, mizahının başka milletlerin anlam dünyasında ifade bulmasına destek olduğu söylenebilir.

Nasreddin Hoca ve Akşehir’e eserinde değinen yazarlardan birisi Halide Edib Adıvar’dır. Yazar, Maske ve Ruh eserinin önsözünde dünyaya Nasreddin Hoca gözüyle bakan bir eser yazmak isteğinin Akşehir’de oluştuğunu ve sonrasında bu eseri yazdığını belirtir. Yine aynı eserin önsözünde Akşehir’den ve buranın insanın özelliklerinden bahsederek, buraya ait özelliklerin kaynağının Nasreddin Hoca’yla bağlantılı olduğunu ifade eder:

“(…)Akşehir, hayat mektebinin bence en verimli bir sınıfı olmuştur. Evvela tabiat o yeşil, o sulak, o sevimli yurt parçasını özenmiş de yaratmış gibidir. Kadınları hep güzel ve temiz, erkekleri sakin ve olgun, çocukları sokulgan, hayat yuvaları cana çok yakındı. (...) Bu ruh ikliminin ve cana yakınlığın baş sebebi hepsinin arkasındaki insaniyet muhabbeti, müsamahası ve olgun kafalarında, duygulu gönüllerinde gizlenen tebessümdü. Bana bu tebessümde klasik günlerin altın devrindeki latif ölçü gizlenmiş gibi geldi. Ve sanırım ki, bu ölçünün anahtarı biraz da Nasreddin Hoca zihniyetinden geliyordu. Atlı veya yaya etrafı tamamen açık eski türbenin kapısının önünden geçerken durup da bir tarafında asılı duran koca kilidi görünce insan bu zihniyetin ne olduğunu sezerdi. Bu bir semboldü. Bütün pencere ve kapılarını dünyaya açmış bir ruhun kendine mahsus bir köşesi olduğunu ilan eden bir semboldü. Türbenin önündeki yeşillikte durup da Nasreddin Hoca havası alan, (böyle bir insan yaşamış olsun olmasın) böyle bir zihniyetin sırrını ister istemez biraz sezerdi ” (Adıvar 2023: 43-44)

Adıvar’ın eserinin önsözünde Akşehir’in mekânsal görünümünü, Akşehir insanının zihniyetini ve ruh hâlini Nasreddin Hoca zihniyetiyle bağdaştırarak açıkladığını görmekteyiz.

Akşehir’in basın tarihinde de Nasreddin Hoca’nın önemli bir yeri vardır. Erdoğan Özbakır’ın çalışmasında görüldüğü üzere “Nasreddin Hoca (Kurucusu: Orhan Drahor- Tarık Buğra), “Akşehir Nasreddin Hoca (Akşehir Belediyesi)”, “Akşehir Nasreddin Hoca (Kurucusu: Yaşar Cenikoğlu)”

adlı gazeteler yayın hayatları bugün devam etmese de adında Nasreddin Hoca'ya yer vermiştir. Özbakır'ın çalışmasında sözünü ettiği 1953 yılından beri aralıksız yayımlanmakta olan “Pervasız (Kurucusu: Ahmet Şener)” adlı gazetenin adında olmasa da amblesminde Nasreddin Hoca'yı görsel olarak görmekteyiz (Özbakır 1997: 17).

Fotoğraf 8: Pervasız Gazetesi (URL1)

Nasreddin Hoca hem fıkraları hem de görsel kültürde oluşan imgesiyle evrensel bir anlatı kahramanı hâline gelmiştir. Hoca'nın çağları aşarak bugüne kadar gelmesi, mizahıyla birlikte etrafında oluşan imgesinin dinamikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Nasreddin Hoca'nın yaşadığı, vefat ettiği ve türbesinin bulunduğu yer olarak kabul gören Akşehir'de nasıl dinamik ve yaşayan bir imge olduğunun izini sürmek adına şehri gözden geçirmek gerekmektedir.

Akşehir'e dışarıdan gelenlerin Nasreddin Hoca ile karşılaştıkları ilk mekân Akşehir Otogarıdır. Şehre gelenleri otogarın çatısına yerleştirilmiş eşeğine ters binen Nasreddin Hoca heykeli karşılamaktadır. Hoca'nın mizahının temeli ve aşına unsurlarından olan terslik imgesiyle şehre girilen ilk andan itibaren karşılaşmış olunmaktadır. Akşehir'li olan Erdoğan Özbakır'ın “Nasreddin Hoca ve Her Açından Akşehir” adlı kitabında belirttiği üzere “[g]üler yüzlü Nasreddin Hocalar kentine hoş geldiniz” (Özbakır 1997: 6).

Fotoğraf 9: Akşehir Otogari (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Mart 2015, Akşehir)

Akşehir’in merkezine gelindiğinde ilçenin çeşitli yerlerinde Nasreddin Hoca’ya dair iz sürebilecek mekânların sayısı artmaktadır. Akşehir’de Hoca’ya dair en temel mekânlardan olan türbesine giderken Hoca’nın fıkralarına dair canlandırmaları temsil eden, altlarında fıkra metnlerinin Türkçe ve İngilizce olarak yazıldığı heykellerin bulunduğu Gülmece Parkı bulunmaktadır.

Fotoğraf 10: Nasreddin Hoca’nın Ay’ı Kuyudan Çıkarmak fıkрасının canlandırıldığı heykel.

(Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015).

Bu parkın girişinde Nasreddin Hoca heykeli merkezde olmak üzere etrafında mizahının kaynağını Nasreddin Hoca'dan ve sözlü gelenekten aldıklarını ifade eden Kel Hasan Efendi, Nejat Uygur, Erol Günaydın, Müjdat Gezen, Kavuklu Hamdi, Naşit Özcan, İsmail Dümbüllü, Münir Özkul, Ferhan Şensoy gibi güldürü ustalarının büstleri bulunmaktadır. Parkın içerisinde yine Hoca'nın mizahını karikatürlerinde yaşatan Bedri Koraman, Mustafa Eremektar, Semih Balcıoğlu, Cemal Nadir Güler, Ferit Öngören, Oğuz Aral, Altan Erbulak, Nehar Tüblek, Turhan Selçuk gibi karikatüristlerin büstleri de vardır. Bu büstlerde yer alan isimlerin bir kısmı da Akşehir'de düzenlenen şenliklerde temsili Nasreddin Hocalık yapmış olan kişilerdir.

Fotoğraf 11: Gülmece Parkı'nın Girişi (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015)

Yine türbenin karşı tarafında Hoca'nın birinde eşeğe ters, diğerinde ise düz bindiği iki heykel bulunmaktadır. Mehmet Güleray, bu heykellerden Hoca'nın eşeğe düz bindiği heykelin 1980'lerdeki belediye başkanının "Hoca âlim adamdır, eşeğe ters biner mi?" deyip yaptırdığını ifade etmiştir.

Fotoğraf 12: Nasreddin Hoca’nın Ters ve Düz Heykelleri (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015)

Nasreddin Hoca’nın eşeğe ters binmesinin neticesinde Hoca’nın mizahına dair önemli imgelerden biri olarak ortaya terslik imgesi çıkmıştır. Terslik imgesinin görsel olarak sunulduğu bir örnek olarak türbeyi gösteren tabela karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 13: Nasreddin Hoca’nın Türbesini Gösteren Ters Tabela (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015)

Eşeğine ters binip doğru yere giden Nasreddin Hoca’nın türbesini işaret eden tabelanın ters olması arasında ilişki kurmak mümkündür. Belki

de burada anlatılmak istenen tabela ters olsa da doğru yerin Nasreddin Hoca'nın türbesinin olduğudur.

Nasreddin Hoca Türbesi, Akşehir halkı tarafından Hoca'nın Akşehir'e olan aidiyetini herkese ispatladığı, önemli bir simge mekân hâline gelmiştir. Türbe, Hoca'nın hayatını Akşehir'de geçirdiği ve burada öldüğü inancının kanıtı gibi görülmektedir. Nasreddin Hoca Türbesi, Selçuklu mezarlığının ortasında yer almaktadır ve türbenin burada olmasından dolayı mezarlık da Nasreddin Hoca Mezarlığı adıyla anılmaktadır.

Fotoğraf 14: Nasreddin Hoca Türbesi Dış Görünüm (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015)

“Türbenin dört tarafının açık, bir tarafının asma kilitle kapalı olması Nasreddin Hoca'nın mizah anlayışının göstergesidir” (Akşehir Kataloğu 2011). Nasreddin Hoca'nın mizah anlayışının ve anlam dünyasının mezarında bile etkili olduğu görülmektedir. Türbenin mimarî dokusundan bahsedilmesinin yanı sıra mizah unsurunun Hoca'nın ölümünden sonra bile belleklerde devam ettiğine işaret eden önemli bir göstergedir. Etrafı açık ancak kapısı kilitli olan türbedeki ironik mizah, Nasreddin Hoca imgesinin mezarına yansıyan bir tezahürüdür.

Fotoğraf 15: Nasreddin Hoca Türbesi İç Görünüm (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015)

Bir dönem sosyal medyada bu mezar kullanılarak mizah yapıldığı görülmektedir. Sosyal paylaşım ağlarından birisi olan Twitter’a erişimin yasaklanmasına rağmen, herkesin bu sosyal ağa girebilmesi durumu, bu türbenin görseli kullanılarak eleştirilmiştir. Bu ironik durum temele alınarak, Nasreddin Hoca’nın türbesinin görüntüsü üzerinden mizah üretilmiştir. Kilide benzer bir ironinin ve terslik imgesinin mezar taşında da olduğunu da ifade edenler vardır. “Akşehirde bulunan türbesindeki bir mezar taşında, muziplik olsun için ters yazılan 386 tarihi, Hoca’nın vefat tarihi olan 683 h. yılını gösterdiği kuvvetle iddia edilmektedir.” (Önder 1955:1225)

Nasreddin Hoca’nın türbesinin Akşehir halkının gündelik hayatı içerisindeki yeri ve önemi pek çok araştırmada belirtilmiştir. Hoca’nın kutsallığına inanan Akşehir halkı bir düğün olacağı zaman Hoca’nın türbesine gidip, Hoca’yı mollalarıyla birlikte düğüne davet edermiş, yoksa evlenecek olan çiftin arasında huzursuzluk olacağına inanılmış. Hoca’nın kabrini görüp de gülmeyen kişinin başına bir felaket geleceğine de inanılmış. Ayrıca yine “Kuru ağrı” denilen bir göz hastalığının tedavisi için türbeye gelir, çamur hâline koydukları toprağı gözlerini sürerek ağrıdan kurtulurlarmış (Köprülü 2004: 23). Akşehir’de yolculuğa çıkacak kişiler de

Hoca'nın türbesine gidip, dua edip, helallik alırlarmış. Ayrıca yeni evliler de çocukları Hoca'nın özelliklerini taşısın diye ilk çocukları olduğunda göbek bağını türbesinin olduğu mezarlığa gömerlermiş (Ak'dan Akt. Sadi Cumbul 1966: 14). Nasreddin Hoca gibi bir mizahî kahramanın etrafında toplumun ciddiye aldığı geleneksel uygulamaların, ritüellerin oluştuğunu ve Akşehir halkının bu uygulamaları benimseyerek yerine getirdikleri görülmektedir.

Nasreddin Hoca'nın türbesi Akşehir'deki Selçuklu Mezarlığı'nın orta yerinde bulunmaktadır. Güleray, Hoca'nın bulunduğu bu mezarlığa gömülmenin Akşehir halkı için önemli olduğunu dile getirmiştir. İnsanların yer yoksa bile gerekirse analarının babalarının mezarlarının kırdırarak bir şekilde oraya gömülmek istediklerini belirten Güleray'a göre dünyada tek gülünen mezarlık Akşehir mezarlığıdır (Güleray, 2015).

Güleray, türbenin civarında Millî Piyango bileti satarken Hoca'nın mizah dünyasının içine nasıl girdiğini aşağıda yer alan anekdotlarla anlatmıştır.

“Şimdi bilet satarken hepsi bana denk geliyordu zaten. Mezarlığın arka kapısı açık. Kestirmeden oradan gireyim de ön taraftan çıkayım. Sabah beş buçuk altı sıraları, çok erken saatler. Baktım ileriden bir tane adam ağzında sigara herhâlde anasına babasına dua etmiş geliyor. Ben de onu gördüm ya piyangooo diye mezarlığın içine daldım. O geliyor durakladı. Arkasına baktı, sağına soluna baktı bir şey göremedi. Yanıma geldi abim sen kime satıyorsun biletleri dedi. Abi benim burada eski müşterilerim var. Ben bağırayım da ister alsınlar ister almasınlar. Benim müşterim var ben her zaman buradan geçerim, bağırırım dedim. İzzet amca dedim benim müşterim. Her ay bilet alırdı benden dedim. Öyle şey mi olur ya dedi. Sana ne kardeşim dedim alla alla. Benim müşterilerim. Ben görevimi yaparım. Ben cefakâr adamım dedim. İki adım atıp gidiyordum. Gel lan dedi ver bir tane. Sabah bir tane düşürdüm. Derdim onu düşürmekti. Ama hocayı kullanıyorum tabi.” (Güleray, 2015)

“Şimdi turlar geliyor. İki otobüs kızlar. Türbenin etrafını hem dua ediyorlar hem dönüyorlar. Şöyle bir döndüler öne geldiler, arkadaşlar bir dakika siz ne yapıyorsunuz? Efendim işte yedi kere dönersek duamız kabul olurmuş. Kızım okuyacaksın... Hee sen döneceksin yedi kere, dua edeceksin o dersine çalışma üniversiteyi kazan öyle bir şey yok dedim ya. Sonra bir iki kişi daha dönmeye

başladı tekrar. Arkadaşlar dönüyorsunuz ama yanlış yapıyorsunuz dedim. Hoca ne yapmış eşeğe ters binmiş, siz ne yapacaksınız tersten tersten döneceksiniz yedi kere bana da bir yirmi lira vereceksiniz duanız direkt geçer dedim. Ondan sonra anladılar gari. Ya kızım öyle bir şey yok. Öyle bir şey batıl ya.” (Güleray, 2015)

Güleray’ın anlattıkları Nasreddin Hoca’nın mizahının gündelik hayat içerisinde nasıl yaşadığının önemli bir örneği olarak görülebilir.

Akşehir’de Nasreddin Hoca’nın “dünyanın merkezi” fıkasında bahsedilen yerin Akşehir olduğuna dair bir yargı vardır. Akşehir’de “dünyanın merkezi” sloganıyla markalaşma yolunda çalışmalar yaptığı görülmektedir. Bu doğrultuda Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği de 2006 yılında Türk Patent Enstitüsü’ne yaptığı başvuru sonucunda on yıllığına “Dünyanın Ortası Akşehir” tescil belgesini almıştır. Devamında Nasreddin Hoca Türbesi’nin önüne “Dünyanın Ortası Burasıdır” yazan bir platform yerleştirilmiştir. Geçmişte buraya ayak basanlara dünyanın ortasına ayak bastıklarına dair hem Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği hem de Akşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış sertifikalar verilmekteydi.

Fotoğraf 16: “Dünyanın Ortası Burasıdır” platformu (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015)

Nasreddin Hoca’nın yine “dünyanın merkezi burasıdır inanmayan ölçsün” diye sona eren fıkrasından hareketle tasarlanmış olan “İnanmayan Ölçsün Anıtı” türbenin yakınında bulunmaktadır. Küre şeklinde ve

üzerinden çıkan oklarla çeşitli ülkelerin başkentlerinin Akşehir’e olan uzaklıklarının gösterildiği bu anıtlı dünyanın merkezinin Akşehir olduğu görsel olarak sunulmaya çalışılmıştır.

Fotoğraf 17: İnanmayan Ölçsün Anıtı (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015)

Nasreddin Hoca’nın fıkrasından kalıplaşarak kullanılan bir söz hâline gelmiş olan “İnanmayan ölçsün” ifadesinin görsel bir imge olarak yeniden üretildiğini görmekteyiz. Böylesi bir yeniden üretim, Nebi Özdemir’in ifade ettiği gibi “[g]örsel kültürün yüceltildiği bir çağda, imaj her şeydir” (2008b: 623) ifadesine örnek teşkil etmektedir. Akşehir, sözlü kültürün ürünleri üzerinden imajlar yaratarak sözel olanı görselleştirmektedir.

Nasreddin Hoca’nın “Parayı Veren Düdüğü Çalar” sözünü Akşehir Belediyesine ait “Hıdırlık Sofrası” adlı sosyal tesisin kapısında görmekteyiz. Bu sözle restorana gelenlere verilmek istenen mesaj Nasreddin Hoca’nın mizahı üzerinden sunulmaktadır.

Fotoğraf 18: Hıdırlık Sofrası Girişi (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Mart 2015)

1959 yılından beri düzenlenen Akşehir Nasreddin Hoca Şenlikleri, 1974 yılından itibaren uluslararası statüye geçmiş ve Hoca’nın bir imge olarak canlı tutulmasını sağlayan en önemli unsurlardan birisi hâline gelmiştir. Bu şenlikler, her yıl 5-10 Temmuz tarihleri arasında temsili Nasreddin Hocalık yapan birisinin Akşehir Gölüne maya çalmasıyla başlar paneller, karikatür yarışmaları, tiyatrolar gibi pek çok etkinlik gerçekleştirilerek tamamlanır. Özbakır, bu şenlikleri akışını detaylarıyla anlatmaktadır.

“Her şey 4. Temmuz Akşamı başlar. Akşehir’li bir gurup Türbede toplanan halkın önüne çıkarak Hoca’yı davet eder ve Hoca saklanmakta olduğu yerde yani Türbenin içinden çıkar. Kendisini çağırnlara teşekkür eder:

-Nerede benim karakaçanım? Hani benim çömezlerim? Der. Bu anda civardaki mezarlar arkasında saklanan çömez kıyafetindeki Akşehir gençleri Hoca’nın eşeğini, Karakaçanını getirirler. Temsili Nasreddin Hoca çevresini saran yerli ve yabancıların arasında heybesinde sakladığı çerezleri çevresine saçarak şehir merkezine giderle. O gün meydanlarda halk oyunları gösterileri yapılır, Fıkralar dramatize edilir. 5. Temmuz Sabahı en tanınan gösteriye sıra gelir ve Hoca Akşehir gölüne giderek gölü mayalar. Bu sembolik maya bazen barıştır bazen insanlık.

Bazende ekonomik beklentiler olur. Bir tas yoğurtla sembolize edilen arzı ve istekler Nasreddin Hoca'yı temsil eden kişi tarafından göle dökülür. Yerli yabancı konuklar ve halk büyük bir kalabalık hâlinde Hocayı izlemekteyken bir temsilci sorar:

- Hocam hayrola ne yapıyorsunuz?
- Göle maya çalışıyorum
- Yapma be hocam göl yoğurt tutar mı?
- Tutmaz evladım biliyorum ama

(...)

10 Temmuz akşamları programın son noktasının konulduğu andır. (...) Temsilî Nasreddin Hoca artık sembolik olarak türbesine dönmüş Akşehir'lilerle birlikteliğini orada sürdürmeye başlamıştır." (Özbakır 1997: 25-27)

Akşehir'deki şenliklerde temsilî Nasreddin Hoca görevini defalarca üstlenen Erdoğan Özbakır, Hoca'nın yaşadığı yüzyılda halkının önderi, sözcüsü olduğunu, halkın iletemediği sorunları üst makamlara götürdüğünü, bu durumun bugün de hâlâ daha devam ettiğini dile getirmiştir. Ayrıca Özbakır, Nasreddin Hoca'nın dün olduğu gibi bugün de Akşehirlinin sesi ve temsilcisi olduğunu ifade etmiştir (Özbakır 1997: 29). Diğer bir ifadeyle yüzyıllar öncesinde Timur'un karşısında olan Nasreddin Hoca, daha sonra Akşehir halkının dilek ve isteklerini iletmek için temsilî Nasreddin Hoca kılığında da olsa çeşitli devlet yöneticilerinin karşısına çıkmıştır.

Şenliklere geçmişte pek çok tiyatrocu, karikatürist, yazar katılmıştır. Şenlik süresince kentte kalan bu kişilerle birlikte vakit geçiren Mehmet Güleray, o dönemlere dair anılarını anlatmıştır.

"Bir dönem usta mizahçılar Akşehir'de. Üç gün boyunca onlarla ilgilendim. Kendim de kitapçı olduğum için ama aynı zamanda milli piyango da satıyorum ben. Ama üç gün satmadım. En son gidecekleri gün lokantaya girdiler, yemek yiyorlar. Yiyen yiyor, içen içiyor, oturuyorlar. Ben evime gittim, karnımı doyurdum, çantamı aldım, şapkamı taktım. Onların oturduğu bölüme girdim. Bir gördüler yahu arkadaş sen gündüz neydin gece ne oldun. Sayın misafirler ben siz dostlarla üç gün boyunca ilgilendim. Sahaf dükkânım vardı, geldiniz gördünüz, kitapçıydım. Ama benim de bir ek işim var, milli piyango. Sizinle ilgileneceğim diye ben üç gün bilet satamadım. Tabi ki siz bilete karşısınız. Ama sen

almazsan Muzaffer İzgü almazsa Cengiz Bektaş almazsa Mehmet nasıl çıkacak karanlıktan aydınlığa dedim. Aziz Nesin’i gözüme kestirdim. Aziz amca benden bir bilet al çıkmazsa biletini geri alacağım dedim. Ki o pinti adam, o bir tane boş kâğıdı yere atmayan adam bir on lira verdi tam bilet aldı. Sayın misafirler siz de dâhil dedim. Herkese sattım. Biletlerimi bitirdim. Ama hoşlarına da gitti. Muzaffer İzgü dedi ki ne zaman alacaksın biletleri. Ya Muzaffer abi her sene geliyordun kitap imzalamaya, geldiğin gün alacağım dedim. Ondan sonra da Aziz Nesin döndü kaç para alacağını dedi. Hemen Aziz Nesin’e dedim, Aziz amca, sayın misafirler ben alacağım derken parayla alacağım dedim mi? Ben öyle bir şey demedim. Atacağınıza bana verin. Sen ne yapacaksın? Ben de çöpe atacağım dedim. Aziz Nesin baktı, geldi alınımdan öptü. Görüyor musun arkadaş dedi mizaha bak. Bir de bize mizahçı derler. Aziz amca ben hocanın torunuyum ben de yalan yok dedim. Getirdiniz de almadım mı dedim. Getirin alayım ama parayla alınır mı ya dedim, enayi miyim? Çok hoşlarına gitti.” (Mehmet Güleray, 2015, Akşehir)

Güleray’ın anlattığı anekdot kendisinin Nasreddin Hoca’nın mizahını nasıl yaşadığını ve yaşattığını göstermektedir.

2024 yılında gerçekleştirilen şenlikler “Nasreddin Hoca Mizah Yolu” adı verilen yerde Hoca’nın evinin de bulunduğu bir sokak içerisinde yapılmıştır. Bu sokakta Nasreddin Hoca’nın yaşadığı kabul edilen 13. yüzyıl atmosferi yaratılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Sözü edilen bu atmosferi sağlarken hem profesyonel tiyatro oyuncularından hem de Akşehir halkından destek alınmıştır.

Fotoğraf 19: Nasreddin Hoca Mizah Yolu
(Fotoğraf: Akşehir Belediyesi Basın ve Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Akşehir, Temmuz 2024)

Fotoğraf 20: Nasreddin Hoca Mizah Yolu
(Fotoğraf: Akşehir Belediyesi Basın ve Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Akşehir, Temmuz 2024)

Hoca’nın mizahını canlı kılmaya dair önemli etkinliklerden birisinin de bu yıl sekizincisi düzenlenen “Ulusal İlkokullar Arası Nasreddin Hoca Fıkra Canlandırma Yarışması” olduğunu belirtmek gerekir. İlkokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin ve okullarda görev yapan öğretmenlerin katılabildiği yarışmada Nasreddin Hoca fıkraları canlandırılmaktadır. Bu canlandırmalar metin çalışması yani mesaj önerme, sözcükler, mimik – jestten tutun da dekor, giysi, ışık, ses, müzik açalarına kadar jüri üyeleri tarafından değerlendirilmektedir. İlkokul düzeyinde gerçekleştirilen bu yarışma sayesinde Nasreddin Hoca ve fıkralarının eğitimde yer alması, yeni nesillerin bu fıkralara dair belleğe sahip olmalarının yanı sıra yaratıcılıklarını kullanarak tiyatro formunun içerisine bu fıkraları aktarabilmeleri sağlanmaktadır.

Fotoğraf 21: 8. Ulusal İlkokullar Arası Nasreddin Hoca Fıkra Canlandırma Yarışması
(Fotoğraf: Akşehir Belediyesi Basın ve Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Akşehir, Kasım 2024)

Fotoğraf 22: 8. Ulusal İlkokullar Arası Nasreddin Hoca Fıkra Canlandırma Yarışması
(Fotoğraf: Akşehir Belediyesi Basın ve Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Akşehir, Kasım 2024)

Akşehir’de Nasreddin Hoca’ya dair mekânlar arasına 2021 yılında Nasreddin Hoca evi de dâhil olmuştur. Nasreddin Hoca evi Prof. Dr. Nebi Özdemir’in de danışman olarak yer aldığı yaptığı KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı) tarafından desteklenen “Nasreddin Hoca Dünya Mizah Köyü Projesi” kapsamında alınan destekle hazırlanmıştır. Bu evde duvarlarda Nasreddin Hoca fıkralarını gösteren minyatürler ve fıkra metinlerinin yanı sıra odalarda fıkra canlandırmalarını gösteren heykeller yer almaktadır. Aynı zamanda her odada minyatürler ve heykeller aracılığıyla sunulan fıkraları profesyonel oyuncuların canlandığı videoları da odalara yerleştirilen ekranlar aracılığıyla izleyebilmek mümkündür.

Fotoğraf 23: Nasreddin Hoca Evi
(Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Kasım 2024)

Akşehir otogarı girişinde başlayan Nasreddin Hoca imgesinin belediye logosu başta olmak üzere kentin pek çok yerinde olduğunu görmekteyiz. Kent kimliğini Nasreddin Hoca ile birlikte oluşturan Akşehir, “mizahın başkenti” olma unvanından hareketle olsa gerek Nasreddin Hoca Bellek Merkezi adı altında bir yer kurmuştur. Bu bellek merkezi, başta Nasreddin Hoca olmak üzere dünya mizah belleğini arşivlemeyi ve tüm araştırmacılara sunmayı planlamaktadır.

Fotoğraf 24: Nasreddin Hoca Bellek Merkezi
(Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci, Akşehir, Kasım 2024)

Hoca'nın mizahına dair tüm bu mekânlar ve uygulamaların yanı sıra Hoca'nın mizahından hareketle yaratıcılığını kullanarak “ters çalışan saati” icat eden Erdoğan Özbakır'ın çalışması önemlidir. Özbakır, Hoca'nın eşeğe ters binmesiyle, yaptığı işlerin hep tuhaf, algılanması zor sıra dışı işler olmasından yola çıkarak ters çalışan saati oluşturduğunu belirtmiştir. Saatin üzerindeki rakamlar, akrep ve yelkovan olağanın aksine ters yerleştirilmiş olmasına rağmen saat doğru zamanı göstermektedir. Ayrıca her saat modelinde Nasreddin Hoca görseli bulunmaktadır. Ters çalışan saat tıpkı Nasreddin Hoca'nın eşeğine ters binip doğru yöne gitmesi gibi ters çalışarak doğru zamanı işaret etmektedir.

Fotoğraf 25: Nasreddin Hoca'nın Ters Çalışan Saati (Fotoğraf: Zeynep Nagihan Kahveci)

Özbakır, sözlü geleneğin fıkra kahramanı olan Nasreddin Hoca'nın mizahını yaratıcılıkla birleştirerek bir ürün meydana getirmiştir. Dahası Hoca'nın mizahı ve kendi yaratıcılığının birleşimini “Nasreddin Hoca'nın Ters Çalışan Saati, “Geçen zamanı geri getirir!”, “Ters giden işlerinizi düzeltir!”, “Düşünerek doğruyu bulmayı öğretir!”, “Ters çalışan saati

kullanarak alışılmışı farklı algıyorsunuz, bu işlem beyindeki pasif hücreleri aktif hâle getirebilir!” gibi sözler üzerinden de yansıtmıştır (Özbakır, 2015, Akşehir).

Sonuç

Nasreddin Hoca ile özdeşleşmiş olan Akşehir’in kent dokusunda Hoca’nın önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Kentin dokusuna bakıldığında Nasreddin Hoca’nın sadece görsel olarak yer almadığı aynı zamanda Hoca’nın mizah dünyasının etkisiyle yaratıcı unsurların olduğu da görülmektedir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi eşeğe ters bindiği fıkrasıyla ortaya çıkan terslik imgesinin Akşehir’de pek çok yerde bulunması ve “ters çalışan saat” adıyla ürüne dönüştürülmesidir. Nasreddin Hoca’ya dair mizah belleği, müze, bellek merkezi, park gibi somut mekânlar üzerinden aktarılmaya çalışılmaktadır. Ancak Nasreddin Hoca temelde sözlü kültürün anlatı kahramanıdır. Bu doğrultuda da Akşehir’de düzenlenen şenlikler, fıkra canlandırma yarışmaları gibi etkinlikler Hoca’nın mizahının sözlü ve performansla dayanan yanını gösterdiği için önemlidir. Ancak Nasreddin Hoca’nın mizahının, anlam dünyasının ve yaşayan tarafının asıl yansıması Mehmet Güleray’ın ve Erdoğan Özbakır’ın ifadelerinde ortaya çıkmıştır. Hoca’nın mizah anlayışının gündelik hayatın akışı içine dâhil olması onun yaşayan tarafını göstermektedir.

Akşehir’de Hoca’ya dair tüm bu mekânlar, uygulamalar, anlatılar kendilerini ‘Nasreddin Hoca’nın torunları’ olarak tanımlayan Akşehir halkının, ‘dünyanın ortası’ metaforuyla da Akşehir’in kent kimliğini ortaya koyduklarını ve Nasreddin Hoca ve fıkralarına dair sözel, görsel anlatım ve aktarım ortamları oluşturmaya çalıştıklarını göstermektedir. Akşehir’deki bu çalışmalar Nasreddin Hoca’nın mizahının yaratıcılıkla, yeniden üretilbilmesine ve aktarılabilmesine dair örnek niteliği taşımaktadır. Hoca’nın mizahının bugün hâlâ dinamik olduğu, yaşamaya devam ettiği gösterilmeye çalışılmaktadır. Böylece Hoca’ya dair mizah belleğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Teşekkür

Nasreddin Hoca ile ilgili çalışmaya başladığımdan günden beri desteğini esirgemeyen doktora tez danışmanım Prof. Dr. Nebi Özdemir’e

çok teşekkür ederim. Nasreddin Hoca'ya dair arşiv oluşturmaya çalıştığımı öğrendiği günden beri ileride bir gün sergi açmam konusunda beni teşvik eden Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz'e 26-27 Kasım 2024 tarihlerinde gerçekleştirilen Türk Mizah Kültürü Sempozyumuna gelerek desteğini esirgemediği çok teşekkür ederim.

Kaynakça

Adıvar, Halide Edib (2023). Kenan Çobanları- Maske ve Ruh, Haz. M. Çevikdoğan, İstanbul: Can Yayınları.

Akşehir Belediyesi (2001). 42. *Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği Kataloğu*, Akşehir: Akşehir Belediyesi Yayınları.

Akşehir Belediyesi (2011). *Akşehir Kataloğu*, Akşehir: Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Assmann, Jan (2015). *Kültürel Bellek*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Berger, John (2014). *Görme Biçimleri*, Çev. Yurdanur Salman, İstanbul: Metis Yayıncılık.

Burnett, Ron (2012). *İmgeler Nasıl Düşünür?*, Çev. Güçsal Pusar, İstanbul: Metis Yayıncılık.

Cumbul, Sadi (1966). *Nasreddin Hoca Antolojisi*, Akşehir: Nasreddin Hoca Derneği Yayınları.

Duman, Mustafa (2018). Resimli Taşbaskısı Nasreddin Hoca Kitapları, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fulford, Robert (2014). *Anlatının Gücü*, Çev. Ezgi Kardelen, İstanbul: Kolektif Yayıncılık.

Güney, Eflatun Cem (1953). "Nasreddin Hoca'nın Portresi", *Türk Folklor Araştırmaları* 43, s. 678-679.

Kahveci, Zeynep Nagihan (2015). Günümüzde Yaşayan Nasreddin Hoca İmgesi: Akşehir ve Sivrihisar Örneği, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Köprülü, M. Fuad (2004). *Nasreddin Hoca*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kurgan, Şükrü (1986). *Nasrettin Hoca*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Öğüt Eker, Gülin (2009). *İnsan Kültür Mizah*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Önder, Mehmet (1955). “Nasreddin Hoca’ya Dair Yeni Vesikalar”, *Türk Folklor Araştırmaları* 77, s. 1225-1226.

Özbakır, Erdoğan (1997). *Nasreddin Hoca ve Her Açından Akşehir*, Konya: Kuzucular Ofset.

Özdemir, Nebi (2008a). “Kültürel Ekonomik Bir İmge Olarak Nasreddin Hoca”, *Milli Folklor* 77, s. 11-20.

Özdemir, Nebi (2008b). “Sanal Kültür Ortamında Nasreddin Hoca”, *21. Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 593- 634.

Sakaoğlu, Saim (1992). *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

(URL-1): <https://www.pervasiz.com.tr/edergi/pervasiz-gazetesi-01012025>
[Erişim tarihi: 01.01.2025]

Görüşmeciler

Erdoğan ÖZBAKIR: 1950 Akşehir doğumlu. Öğretmen Okulu mezunu. Görüşme Yeri: Akşehir Merkez. Görüşme Tarihi: Mart 2015.

Mehmet GÜLERAY: 1968 Akşehir doğumlu. Lise mezunu. AKSEV Yönetim Kurulu Üyesi. Görüşme Yeri: Akşehir Merkez. Görüşme Zamanı: Mart 2015.

